עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ג מהלכות שבועות הלכה ו:
ט ב מיי' פ"י מהלכות תרומות הלכה א:
י ג ד מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה כב טוש"ע א"ח סי' שמד סעיף א:
יא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

◆

תורה אור השלם

1 ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם: שמות לא טז

2 איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני יי אלהיכם: ויקרא יט ג

◆

רב נסים גאון

אמר אביי הכל מודים בתרומה שאין חייבין עליה חומש כו'. עיקר דבר זה הוא כתוב בתורה (ויקרא כב) ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו. וכמו כן עוד חיוב המיתה הוא כתוב בתורה (שם) ומתו בו כי יחללוהו, וכמה ששנינו במסכת ביכורים בפ' התרומה והביכורים חייבין עליהן מיתה וחומש ופי' אל [ופירושו בברייתא] במסכת זבחים בפרק רבי אומר (ובתוספתא דזבחים פ' י"ג) הפרש בין השוחט בפנים. ובמסכת כריתות [בתוספתא] בפרק א' אלו שהן במיתה האוכל את הטבל, וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל את התרומה. ותמצאנו בתלמוד במס' סנהדרין (פט.) בפרק אלו הן הנשרפין.

◆

רבינו חננאל

קמ"ל דלא מחייב רבי יוחנן עד שישגוג בלאו שבה. קיי"ל דכל לאו שבתורה שחייבין עליו מלקות בלבד ואין בו כרת אינו חייב עליו חטאת, וכי אינו חייב חטאת אלא על דבר שזדונו חייב כרת בשגגתו חייב חטאת, וולתי המביאין על הזדון כשגגה. ומותבינן עליה דר' יוחנן איזו היא שבועת ביטוי לשעבר, אמר אני יודע ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו, חייב. ודחי ר' יוחנן הא למונבז היא, ואנא דאמרי כרבנן. מיהא שמעינן דרבי יוחנן פליג עליה דמונבז בהא. תוב אמר אביי הכל מודים, והוא ר' יוחנן, בזר שאכל תרומה שאין חייבין עליה חומש עד שישגוג [בלאו] שבה. ס"ט כיון דתרומה יש בה מיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו, אבל כרת ליה בה עד שישגוג בלאו שבה, דקיי"ל שגגה בכרת הויא שגגה, וכל מאי דלית ליה כרת בעינן שגגה בלאו שבה. ואע"ג דתרומה עון מיתה היא, שגגה דמיתה אינה חשובה כשגגת דכרת, אלא בעינן שגגה בלאו שבה. ודחה רבא להא דאביי ואמר לעולם מיתה במקום כרת עומדת, וכשם שבשאר מצות אם שגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו לר' יוחנן מביא קרבן, הכי נמי לענין תרומה אם שגג במיתה אע"פ שהזיד בלאו מוסיף חומש, שחומש במקום קרבן הוא, וקיי"ל כרבא. וקמייתא נמי דאמר אביי כשבועת ביטוי עד שישגוג בלאו שבה, אבל שגגת קרבן לאו שמה שגגה, לרבנן אוקמינה

קמ"ל מיתיבי [א]איזהו [ח]שגגת שבועת ביטוי לשעבר שאם אמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לא חייב הא מני מונבז היא (לישנא אחרינא מני אילימא מונבז פשיטא השתא בכל התורה דלאו חידוש הוא אמר (א) שגגת קרבן שמה שגגה הכא דחידוש הוא לא כ"ש אלא לאו רבנן היא ותיובתא דאביי תיובתא): ואמר אביי הכל מודים בתרומה שאין חייבין עליה חומש עד שישגוג בלאו שבה הכל מודים מאן רבי יוחנן פשיטא כי אמר רבי יוחנן היכא דאיכא כרת היכא דליכא כרת לא מהו דתימא מיתה במקום כרת עומדת וכי שגג במיתה נמי ליחייב קמ"ל רבא אמר [ט][ב]מיתה במקום כרת עומדת וחומש במקום קרבן קאי: אמר רב הונא [י]היה מהלך [ג](בדרך או) במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד חייא בר רב אומר משמר יום אחד ומונה ששה במאי קמיפלגי מר סבר כברייתו של עולם ומר סבר כאדם הראשון מיתיבי היה מהלך בדרך ואינו יודע אימתי שבת משמר יום אחד לששה מאי לאו מונה ששה ומשמר יום אחד לא משמר יום אחד ומונה ששה אי הכי משמר יום אחד לששה משמר יום אחד ומונה ששה מיבעי ליה ועוד תניא היה מהלך בדרך או במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ומשמר יום אחד תיובתא [ד](דר' חייא) בר רב תיובתא אמר רבא בכל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו [בר מההוא יומא] וההוא יומא לימות [ה]דעביד מאתמול שתי פרנסות ודילמא מאתמול שבת הואי אלא [י]כל יום ויום עושה לו פרנסתו אפילו ההוא יומא וההוא יומא במאי מינכר ליה בקידושא ואבדלתא אמר רבא [יא]אם היה מכיר [ו]מקצת היום שיצא בו עושה מלאכה כל היום כולו פשיטא מהו דתימא כיון דשבת לא נפיק במעלי שבתא [נמי] לא נפיק והאי אי נמי בחמשה בשבתא נפיק לישתרי ליה למיעבד מלאכה תרי יומי קא משמע לן זימנין דמשכח שיירתא ומקרי ונפיק: היודע עיקר שבת: מנהני מילי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה תרי קראי כתיבי [1]ושמרו בני ישראל את השבת וכתי' [2]ואת שבתותי תשמרו הא כיצד ושמרו בני ישראל את השבת שמירה אחת לשבתות הרבה ואת שבתותי תשמרו שמירה אחת לכל שבת ושבת מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אדרבה איפכא מסתברא ושמרו בני ישראל את השבת שמירה אחת לכל שבת ושבת ואת שבתותי תשמרו שמירה אחת לשבתות הרבה: היודע שהוא שבת:

מאי

הא מני מונבז היא. פירש בקונטרס אבל לרבנן דפליגי אמונבז לא אשכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר וסברי כרבי ישמעאל דאמר בשבועות דאינו חייב אלא על העתיד לבא והקשה ה"ר אליעזר לרבינו שמואל דהא רבנן דמונבז רבי עקיבא ור"ע מחייב בהדיא על לשעבר בשבועות [ו][פ"ג ולשון אחר שפי' בקונטרס מוכח בשבועות] בפ"ג (דף כו:) דאמר בעא מיניה רבא מרב נחמן איזהו שגגת ביטוי לשעבר אמר ליה כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו ופריך ליה כמאן כמונבז ומשני אפילו תימא רבנן אע"ג דבכל התורה כולה לית להו שגגה בקרבן כו' ומה שהקשה בקונטרס מאי פשיטא הא קמ"ל אף על גב דבעלמא (ג) הוי שגגה הכא לאו שגגה היא משום דהאדם בשבועה בעינן לאו פירכא היא דאי משום הא איצטריך ליתני בהדיא האדם בשבועה פרט לאנוס אלא משמע דשגגת קרבן אתא לאשמעינן ששמה שגגה ומיהו קשה דבלאו הך ברייתא הוה מצי למיפרך לאביי ממתניתין דשבועות דמחייב ר"ע שבועת ביטוי לשעבר ולא משכחת לה אלא אם כן הזיד בלאו על כן נראה כפירוש רבינו שמואל שהשיב (ד) לרבנן דשגגת קרבן לאו שמה שגגה משכחת שגגת שבועת ביטוי לשעבר כגון שיודע ששבועה זו אסורה אבל אינו יודע שיש בה לאו אבל סבור שיש בה איסור עשה וחשיב שפיר האדם בשבועה בענין זה וכן מוכח בשבועות (שם) דמהאדם בשבועה לא ממעט אלא כסבור בשעת שבועה שבאמת נשבע כגון תלמידי דרב דמר משתבע דהכי אמר רב כו' הלכך הא מני מונבז הוא דלרבנן הוה ליה למיתני ואינו יודע אם חייבין עליה לאו וההוא דשבועות דבעא מיניה רבא מרב נחמן פליגא אדאביי: **עושה כדי פרנסתו.** אבל להלך יכול כל מה שירצה רק ביום שמשמר דאי לאו הכי לא יגיע לעולם לישוב והא דקאמר במאי מינכר משום דאין זה היכר שבת במה שיושב ואינו הולך אי נמי אפי' ביום שמשמר הולך כמו שרוצה והשתא לא מינכר אלא בקידושא. הרב פור"ת:

אס

קמ"ל. אביי דמודה רבי יוחנן בה דבעינן שגגת לאו דאי הזיד בלאו תו ליכא שגגה דהא נמי פליגי רבנן אמונבז ואמרי דאין שגגת קרבן שגגה: **איזהו שבועת ביטוי לשעבר.** בשלמא להבא כגון שלא אוכל משכחת לה כגון שנתעלמה השבועה ואכל אלא לשעבר כגון שאכלתי והוא לא אכל אין כאן שוגג דאי כסבור שאכל בשעה שנשבע אינו חייב קרבן דתניא בשבועות (פ"ג דף כו.) האדם בשבועה פרט לאנוס כלומר האדם בשבועה שיהא אדם בשעת שבועה שתהא דעתו עליו בשעת שבועה ופרשינן לה התם לאפוקי כי האי גוונא ומהשתא לא משכחת שגגה אלא בקרבן: **אמר יודע אני שאני נשבע לשקר.** ונזהרתי על כך: **אבל איני יודע כו'.** דאי בנתעלמה ממנו אזהרת שבועה אין לך אונס בשעת שבועה כזה: **חייב.** אלמא מודו ביה רבנן דמיחייב אשגגת קרבן: **הא מני מונבז היא.** דאמר נמי בעלמא שמה שגגה אבל לרבנן דפליגי עליה לית להו ביטוי לשעבר דסברי כר' ישמעאל דאמר בשבועות אינו חייב אלא על העתיד לבא (שם דף כה.). יש גורסין הא מני (ב) מונבז פשיטא השתא בכל התורה אמר מונבז שגגת קרבן שמה שגגה הכא דחידוש הוא לא כ"ש אלא לאו רבנן תיובתא דאביי תיובתא ולא נהירא לי דמאי פשיטותא הא איצטריך לאשמעינן דחלוקה שגגה זו משאר שגגות דאילו בכל התורה למונבז בין שגג בקרבן בין שגג בלאו וכרת שמה שגגה וכאן בלשעבר אם שגג בלאו שבה לאו שגגה היא דכתיב האדם בשבועה: **הכל מודים בתרומה.** זר שאכל תרומה בשוגג משלם חומש על שגגתו דכתיב (ויקרא כב) ואיש כי יאכל קדש בשגגה אבל מזיד אין מוסיף חומש וחייב מיתה בידי שמים דכתיב (שם) ומתו בו כי יחללוהו וסמיך ליה וכל זר לא יאכל קדש: **בלאו שבה.** כסבור חולין ואין כאן לאו: **מיתה.** דכתיב בתרומה: **במקום כרת.** דשאר עבירות: **וחומש.** דשגגת תרומה במקום קרבן דשגגת שאר עבירות ולרבי יוחנן מיחייב חומש אשגגת מיתה: **מונה ו'.** מיום ששם אל לבו שכחתו ומשמר השביעי: **משמר יום אחד ומונה ו'.** וכל יום ששם אל לבו אינו משמר דשמא עשה מלאכה אבל יום המחרת משמר. ולקמן מפרש להנך דאינו משמר לא עביד נמי מלאכה אלא כדי פרנסת היום: **כברייתו של עולם.** ימי חול נמנו תחלה: **כאדם הראשון.** שנברא בע"ש ויום ראשון למנינו שבת היה: **יום אחד לששה.** משמע לו' שעברו: **וההוא יומא לימות.** בתמיה: **ודלמא אתמול שבת הוה.** ונמצא מחלל שבת שלא לפקוח נפש: **בקידושא ואבדלתא.** לזכרון בעלמא שיהא לו שם יום חלוק משאר ימים ולא תשתכח שבת ממנו: **אם היה מכיר מקצת יום שיצא בו.** לא שזכר איזה יום בשבת היה אלא זכור שהיום יום שלישי ליציאתו או רביעי ליציאתו ומתוך כך ידע שמונה ליציאתו עושה מלאכה כל יום ח' וכן לעולם ודאי זהו יום שיצא בו וקים ליה דבשבת לא יצא שהרי בישוב לא שבת את השבת: **במעלי שבתא נמי לא נפיק.** דאין דרך לצאת מפני כבוד השבת ועל כן כל יום ח' וט' ליציאתו לישתרו דליכא לספוקינהו בשבת: **מנא הני מילי.** שיש מחלל בשבתות הרבה וחייב אחת על כולן ויש מחללן וחייב על כל שבת: הכי גרסינן **הא כיצד ושמרו בני ישראל את השבת שמירה אחת לשבתות הרבה ואת שבתותי תשמרו שמירה לכל שבת ושבת.** דקרא קמא חדא שבת הוא דחשיב משמע שאינו מקפיד אלא על האחת והכא כתיב את שבתותי אכולהו קפיד ולא מסרן אלא לחכמים להודיען מסברא האי בשכח עיקר שבת דחדא שגגה היא והאי בשוכח שהיום שבת אבל יודע עיקר שבת דאיכא למימר ימים שבינתים [הויין] ידיעה לחלק: **איפכא מסתברא.** ושמרו בני ישראל את השבת משמע שמירה אחת לשבת אחת ואת שבתותי תשמרו ב' שבתות ואינו מזהיר אלא על שמירה אחת. ובין רב נחמן ובין רב נחמן בר יצחק לא פליגי אלא במשמעותא מאי דיליף מר מהאי קרא יליף מר מאידך:

מאי

מסורת הש"ס

א) שבועות כו: [ע"ש היטב], ב) [שתי תיבות הללו ליתא בסה"ג וברא"ש והרמב"ם וטור וש"ע], ג) [צ"ל דחייא], ד) ס"א לעביד, ה) כ"א סכים, ו) [ויקרא כב], ז) רש"ל ורש"א ומהר"ם וכ"ה בס"י,

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר מונבז שגגת קרבן: (ב) רש"י ד"ה הא מני וכו' יש גורס הא מני אילימא מונבז פשיטא השתא בכל התורה דלאו חידוש הוא אמר מונבז: (ג) תוס' ד"ה הא מני וכו' אע"ג דבעלמא שגגת לאו נמי הויא שגגה: (ד) בא"ד רבינו שמואל שהשיב להר"א דלרבנן דשגגת:

◆

גליון הש"ס

גמ' רבא אמר מיתה במקום כרת. עי' ברש"י רפ"ו דתרומות:

◆

רבינו חננאל (המשך)

להא מתניתא בשבועות פרק ב' אפילו תימא רבנן בשגגת קרבן. בשבועת ביטוי מחייבי, דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בעלמא, אבל בשבועת ביטוי דהוא חידוש דלא אשכחן מזיד קאי בלאו, בשוגג מייתי קרבן, והכא בשבועת ביטוי מזיד קאי בלאו ושוגג מייתי קרבן, שגגה דקרבן נמי הוא שגגה וחייב חטאת. הא דאמר רב הונא היה מהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת כו'. אוקי"ל כרבא דאמר חושש בכל יום שמא היום שבת הוא, ואעפ"כ עושה כדי פרנסתו בכל יום, ומונה ו' ימים ומשמר שביעי. ואם אין לו מאין יתפרנס, עושה גם בו ביום כדי פרנסתו ומינכר ליה בקידושא ובאבדלתא. כלומר בו ביום מקדש ומבדיל לעשות היכר בין זה היום לשאר ששה ימים. ואם מכיר מכים הימים שיצא, כל יום שמיני מותר לעשות מלאכה כל היום דלא מספקא ליה דודאי יום שבת לא יצא, וכל יום שמיני ליציאתו הוא יום יציאתו. ואם ברי לו שלא יצא בע"ש, עושה יום שמיני ויום תשיעי בלא ספק, אבל אי לא ידע בבירור, חיישינן דילמא איזדמן ליה שיירא ונפק בע"ש. היודע עיקר שבת, ונעלם ממנו שהיום יום שבת הוא ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה. אינו חייב אלא חטאת אחת בכל שבת ושבת. ושמעינן ליה מדכתיב ושמרתם את השבת, וכתיב את שבתותי תשמרו. ופשוטה היא לרבה בר אבוה כטעמיה, ולרב נחמן בר יצחק כטעמיה, זה סובר ושמרו ב"י את השבת [שמירה אחת לשבתות הרבה כנגד השוכח עיקר שבת, את שבתותי תשמרו שמירה לכל שבת ושבת כנגד היודע עיקר שבת. וזה סובר ושמרו בני ישראל את השבת שמירה לכל שבת ושבת כנגד היודע עיקר שבת, את שבתותי תשמרו שמירה אחת לשבתות הרבה כנגד (היודע) [השוכח] עיקר שבת. היודע שהוא שבת והזיד בה. ושגג במלאכות ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה.

א) מן קי"ל כרבא עד סוף הענין הובא בה"ג בשם רבינו.